

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційне дослідження Курової Анастасії Володимирівни «Психологічне здоров'я молоді в умовах невизначеності та технології його збереження», подану на здобуття наукового ступеня доктора психологічних наук (доктора наук) зі спеціальності 19.00.05 – соціальна психологія; психологія соціальної роботи

Необхідність концептуально нового осмислення підходів до вивчення психологічного здоров'я молоді в умовах невизначеності та технологій його збереження доводить потрібність та своєчасність рецензованого дисертаційного дослідження, проведеного Куровою А.В. з позицій соціальної психології на оновлених теоретико-методологічних та методичних засадах. Актуальність запропонованого дослідження артикулюється також через стан сучасного суспільства, коли постійно змінювані соціальні, економічні, політичні умови, з їх об'єктивною та/або суб'єктивною нестабільністю, затребують новий тип особистості, здатної до автономного функціонування та якісно нової стратегії комунікації. Дослідницею переконливо показано, що у ситуаціях вимушеної міграції, безробіття, дистанціювання сімей реальні можливості подолання деструктивних соціально-психологічних, емоційних станів та збереження психологічного здоров'я можуть реалізуватися лише у тих осіб, для яких головним орієнтиром індивідуального та соціального функціонування стає пошук смислів того, що відбувається у сьогоденні і здатних спрогнозувати майбутнє. Зазначимо також, що у контексті дослідження психологічного здоров'я в умовах невизначеності особливий інтерес викликає звернення до молоді як особливої соціально-демографічної групи. Вищезазначене обумовило актуальну потребу переосмислення засад психологічного здоров'я, представлених у сучасних зарубіжних та вітчизняних наукових школах, і визначення особливостей психологічного здоров'я молоді та технологій його збереження в умовах невизначеності.

Отже, нагальність вирішення означеної проблематики, недостатне розроблення теоретичних і практичних її аспектів на сучасному стані психологічної науки, а також її соціальна значущість, достатньою мірою обґрунтовані у дисертаційному дослідженні Курової А.В.

Вагома наукова новизна представленого дослідження полягає в тому, що авторкою вперше визначено концептуальні теоретико-методологічні засади дослідження психологічного здоров'я молоді в умовах невизначеності та соціально-психологічних технологій його збереження; виділено основні соціально-психологічні предиктори та особливості психологічного здоров'я молоді в умовах невизначеності (суб'єктивне благополуччя, оптимістична спрямованість особистості та ін.); виокремлено структурні елементи психологічного здоров'я молоді в умовах невизначеності (адаптивність, розвинені навички довільного самоконтролю поведінки, адекватне переживання власних успіхів та невдач, інтернальна локалізація відповідальності за значущі події власного життя); визначено рівні розвитку адаптаційних здібностей як компонента психологічного здоров'я молоді в умовах невизначеності (високий – здійснена адаптація до умов невизначеності, високий рівень психологічного здоров'я; середній – потенційний компонент адаптації та психологічного здоров'я в умовах невизначеності; низький – дезадаптація до умов невизначеності та низький рівень психологічного здоров'я); розроблено та операціоналізовано моделі психологічного здоров'я молоді в умовах невизначеності в онто- та соціогенезі (трифакторну модель психологічного здоров'я студентської молоді в умовах невизначеності (емоційно-вольові особливості; параметри самоактуалізації (підтримка та опора); типи міжособистісних стосунків (доброзичливість та підпорядкованість)); трифакторну модель психологічного здоров'я працюючої молоді в умовах невизначеності (локус контролю (відповідальність); особливості емоційно-вольового самоконтролю; параметри самоактуалізації (чутливість до себе, прийняття

своїх переживань і потреб)); виокремлено та емпірично підтверджено показники, пов'язані зі складовими стратегій підтримки психологічного здоров'я молоді в умовах невизначеності (локус контролю, самоактуалізація, ціннісні орієнтації, креативність, активність, часова спрямованість); визначено та проведено диференціацію соціально-психологічних стратегій збереження психологічного здоров'я молоді в умовах невизначеності (екзогенна (екстернальна) і ендогенна (інтернальна); самоактуалізації та маніпуляції; активна (кар'єрна) і пасивна (рефлексивно-приспосувальна); креативності та звичайності; функціонально-дієва (сьогодення), споглядально-рефлексивна (минуле) і творчо-перетворююча (майбутнє) та стратегії керування цінностями, що призводять до внутрішньої гармонії або відсутність керування цінностями, дисгармонія); укладено психологічні портрети молоді з різними стратегіями збереження психологічного здоров'я в умовах невизначеності; обґрунтовано доцільність застосування та доведено ефективність технологічного підходу до збереження психологічного здоров'я молоді в умовах невизначеності.

У першому розділі дисертаційної роботи *«Проблема психологічного здоров'я молоді в умовах невизначеності»* Куровою А.В. проаналізовано зміст невизначеності як соціально-психологічної категорії. З'ясовано, що у зарубіжній психології дослідження проблеми переживання особистістю ситуації невизначеності розглядається через категорію толерантності, особливості атрибуції невідконтрольності зовнішньої або внутрішньої ситуації та індивідуальні відмінності за шкалою локусу контролю, прийняття ризику тощо.

Авторкою визначено, що головною умовою виходу з ситуації невизначеності є необхідність усвідомлення проблеми, виникнення пізнавальної потреби діяти у нових невідомих умовах, формування відповідних рис особистості та виникнення поведінкових патернів

(компетенцій), які забезпечують функціонування особистості у ситуації невизначеності.

У другому розділі *«Концепція психологічного здоров'я молоді в умовах невизначеності»* дослідницею надано концептуальне соціально-психологічне обґрунтування проблеми психологічного здоров'я молоді в умовах невизначеності, визначено методологічні засади дослідження та проаналізовано можливості застосування технологічного підходу до збереження психологічного здоров'я молоді в умовах невизначеності.

Куровою А.В. встановлено, що у контексті проведеного дослідження психологічного здоров'я молоді в умовах невизначеності саме технологічний підхід є провідним засобом застосування здоров'язберігаючих технологій та їхньої реалізації у різних сферах життєдіяльності: комунікації, набутті освіти, долатті стресових наслідків невизначеної ситуації тощо.

У третьому розділі *«Основні етапи та методи дослідження психологічного здоров'я молоді в умовах невизначеності»* Куровою А.В. описано процедуру організації та методики емпіричного дослідження психологічного здоров'я молоді в умовах невизначеності.

У дисертаційному дослідженні молодь розглянуто у контексті завершення, усталеності, сформованості основних процесів психічного розвитку в цей період, з акцентом на те, що у сучасних умовах молодість є найбільш відповідальним та критичним періодом онтогенезу.

Авторкою обґрунтовано використання комплексного методичного інструментарію емпіричного дослідження психологічного здоров'я молоді в умовах невизначеності, що передбачав, відповідно до вікового періоду розвитку досліджуваних, а також вивчення основних властивостей особистості як реалізації підходу до її дослідження на основі рис, що обумовлюють поведінку, прагнення особистості до самовдосконалення, саморозвитку, втілення у життя свого потенціалу, як основи психологічного здоров'я, уявлення суб'єкта про себе та ідеальне «Я», особливості взаємин у

малих групах, поведінкової адаптивності та відсутності дезадаптаційних порушень, що складає важливе підґрунтя поведінки в умовах невизначеності тощо.

У четвертому розділі *«Соціально-психологічні предиктори психологічного здоров'я молоді в умовах невизначеності»* представлено результати емпіричного дослідження суб'єктивного благополуччя і оптимізму та їхніх складових як предикторів психологічного здоров'я молоді в умовах невизначеності.

Дослідницею визначено статистично значущий вплив інтегральних показників соціально-психологічної адаптації на рівень суб'єктивного благополуччя молоді; проаналізовано вплив складових мотивації професійної діяльності на рівень суб'єктивного благополуччя молодої людини.

Курова А.В. слушно наголошує, що науковий і практичний інтерес до розкриття проблеми оптимізму та песимізму, як важливих особистісних предикторів психологічного здоров'я молоді в сучасних умовах, визначається їх особливою роллю у забезпеченні її життєстійкості. Авторкою виявлено статистично значущі зв'язки між показниками локусу контролю та активністю і оптимізмом-песимізмом респондентів.

У п'ятому розділі *«Операціоналізація моделі психологічного здоров'я молоді в умовах невизначеності»* дослідницею виявлено специфіку суб'єктивних переживань, можливих стратегій подолання ситуації невизначеності та наявність інтерпретаційних схем універсальної готовності молоді до змін. Виділено найбільш значущі категорії, виділені респондентами до адаптації у ситуації невизначеності, як-то: емоційна стабільність та стійкість у ситуації невизначеності; позитивне самоставлення, прийняття себе; навички подолання складної життєвої ситуації; позитивне ставлення до оточуючих та світу в цілому.

Авторкою з'ясовано, що переживання молоддю ситуації невизначеності у різних сферах життя та міжособистісних відносин пов'язане з ризиком та

складністю прийняття рішень. Виявлено характерні настанови на ситуації невизначеності у респондентів: очікування тривожного, агресивного, відчуття втрати сил, розгубленість тощо.

У шостому розділі *«Соціально-психологічні технології збереження психологічного здоров'я молоді в умовах невизначеності»* обґрунтовано використання соціально-психологічних тренінгових технологій для реалізації задач збереження психологічного здоров'я молоді в умовах невизначеності та доведено ефективність їх застосування.

Дослідницею показано, що головна особливість технологізації тренінгових технологій збереження психологічного здоров'я молоді в умовах невизначеності полягає у сутності соціальних відносин сучасної молоді та суб'єктивного переживання нею ситуації невизначеності. З урахуванням цих особливостей, у процесі підготовки до проведення тренінгової роботи було враховано низку чинників, як-то: специфіка групи, конкретна система формування та відпрацювання необхідних навичок збереження психологічного здоров'я, спеціальні компетенції психолога, який проводить тренінгові заняття тощо.

Також, завдяки проведеному дослідженню Курова А.В. уклала психологічні портрети респондентів із різними стратегіями збереження психологічного здоров'я, а саме: респонденти з ендогенною (інтернальною) стратегією збереження психологічного здоров'я, респонденти з екзогенною (екстернальною) стратегією збереження психологічного здоров'я, респонденти зі стратегією збереження психологічного здоров'я, респонденти з маніпуляційною стратегією збереження психологічного здоров'я, респонденти зі стратегією збереження психологічного здоров'я, що вказує на орієнтацію на майбутнє (творчо-перетворююча), респонденти зі стратегією збереження психологічного здоров'я, що вказує на орієнтацію на сьогодення (функціонально-дієва), респонденти зі стратегією збереження психологічного здоров'я, що вказує на орієнтацію у минуле (споглядально-рефлексивна),

респонденти з креативною стратегією збереження психологічного здоров'я , респонденти зі звичайною (буденною) стратегією збереження психологічного здоров'я, респонденти з ціннісно-орієнтованою стратегією збереження психологічного здоров'я та респонденти з дисгармонійною стратегією збереження психологічного здоров'я.

Загальні підсумки роботи, викладені Куровою А.В. у висновках, мають як наукову новизну та теоретичне значення, так і практичну спрямованість, оскільки результати дисертаційного дослідження можуть бути реалізовані у практиці психологічного консультування молоді, організації її підготовки до соціально корисної, зокрема, волонтерської діяльності та використані в освітньому процесі підготовки здобувачів вищої освіти.

У дисертаційному дослідженні не виявлено академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації.

Можна зробити загальний висновок, що отримані у дисертації результати характеризуються безсумнівною науковою новизною й мають конкретну теоретичну і практичну цінність, можуть бути використані у процесі подальшої розробки цієї проблематики, а також сприятимуть оптимізації процесу підтримки та збереження психологічного здоров'я молоді в умовах невизначеності.

Поданий у дисертації матеріал, його психологічний аналіз та інтерпретація, висновки не викликають заперечень. Разом із тим, необхідно зупинитися на окремих зауваженнях та побажаннях щодо його змісту.

1. У дисертаційному дослідженні авторка відзначає, що виділені особистісні характеристики молоді сприяють формуванню адекватної стратегії збереження та підтримки психологічного здоров'я в умовах невизначеності. Проте, диференціації між процесами збереження та підтримки психологічного здоров'я не здійснено, що, на наш погляд, потребує пояснення.

2. Дисертантка слушно наголошує на особливій ролі стратегій збереження психологічного здоров'я молоді в умовах невизначеності, пропонує оригінальну авторську класифікацію стратегій збереження психологічного здоров'я. При цьому залишається незрозумілим, чому саме авторка вважає, що основу створення зазначеної класифікації складають власне стратегії, а не особистісний потенціал?

3. У проведеному дослідженні авторка переконливо та глибоко розкриває значення технологічного підходу до збереження та підтримки психологічного здоров'я молоді. Проте, у розділі 6 дисертації фактично ідентифікуються поняття «технологія» та «тренінг». Такий підхід, на нашу думку, потребує додаткового пояснення.

4. Доцільною, на наш погляд, була б розробка авторської методики діагностики психологічного здоров'я молоді.

Зазначимо, що наведені зауваження не ставлять під сумнів вагомість основних результатів дисертаційного дослідження, і, отже, не можуть вплинути на його обґрунтовану вище загальну позитивну оцінку.

Дисертація за своїм змістом відповідає паспорту наукової спеціальності 19.00.05 – соціальна психологія; психологія соціальної роботи.

Результати дослідження пройшли доволі широку апробацію шляхом їх обговорення на науково-практичних конференціях, у тому числі в країнах ЄС. Авторка має велику кількість публікацій у фахових виданнях, зокрема наукометричних та зарубіжних періодичних виданнях. Всі основні наукові результати повною мірою відображено у її публікаціях, зарахованих за темою докторської дисертації.

Новизну та обґрунтованість наукових положень і висновків, сформульованих у докторській дисертації Курової Анастасії Володимирівни, їх загальнонаціональне значення слід вважати підтвердженим.

Реферат за своїм змістом повністю відбиває основні положення, програму дослідження та висновки дисертації. Загальне оформлення

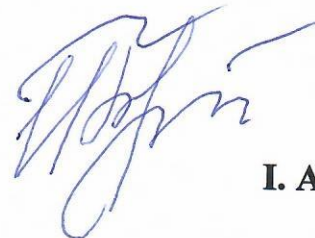
дисертації та реферату відповідає державним вимогам до оформлення докторських дисертацій.

В цілому, дисертаційна робота Курової А.В. «Психологічне здоров'я молоді в умовах невизначеності та технології його збереження» є завершеною науковою працею, виконаною на високому теоретичному та емпіричному рівні, що має вагомое практичне значення.

Дисертація відповідає вимогам пп. 7, 8, 9 «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 1197 від 17.11.2021 р., а Курова Анастасія Володимирівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора психологічних наук (доктора наук) зі спеціальності 19.00.05 – соціальна психологія; психологія соціальної роботи.

Офіційний опонент:

**доктор психологічних наук, професор,
професор кафедри психології
та соціального забезпечення
Державного університету «Житомирська
політехніка»**



І. А. Бурлакова

Підпис Бурлакової І.А.
Засвідчую
Учений секретар
Житомирська політехніка

Войничук Р.М.

